

APRENDRE A VIURE JUNTS EN EL LLEURE

*Les dimensions personals de l'educació:
el professorat avui*

Jornada de reflexió del Consell Escolar de Catalunya

L'Hospitalet, 15 de desembre del 2001

GUIÓ

1. Viure junts en el lleure

- 1.1. El lleure com a espai d'aprendre a viure junts
- 1.2. Barallem-nos com a germans

2. Com aprenen els infants a viure junts en el lleure

- 2.1. Eixos metodològics
- 2.2. Els monitors

3. Com podem fer-ho més bé, tots plegats?

- 3.1. Primera pista
- 3.2. Segona pista
- 3.3. Tercera pista

1. VIURE JUNTS EN EL LLEURE

1.1. El lleure com a espai on aprendre a viure junts

Un espai privilegiat

L'espai del temps lliure és, virtualment, un espai privilegiat per al desenvolupament individual i social, per al desenvolupament dels valors humans. Aquest desenvolupament, en un espai de temps marcat per l'opció personal, per la no-obligatorietat, adquireix una dimensió nova, i possibilita que el temps lliure pugui ser autènticament transformador.

Però, alhora, el temps lliure és també un temps per transmetre i digerir la jerarquia de valors dominant en la societat del mercat total, amb l'eficàcia afegida que, en el temps lliure, l'individualisme, la competitivitat, l'afecció al poder i al prestigi, a tenir més que a ser, són valors que es presenten embolicats amb una vivència subjectiva de llibertat, de tria personal.

Aquesta digestió dels valors dominants es dona de totes les maneres possibles, és a dir, o bé participant directament en propostes d'ocupació del lleure que comporten una determinada escala de valors, o bé assumint-la de forma indirecta, a partir de la profusió de missatges socials i la pressió ambiental.

Un temps de desigualtat per *aprendre a viure separats*

El temps lliure sol ser aprofitat per les famílies benestants per a l'adquisició, consolidació o extensió de les competències acadèmiques (sovint forçant, dit sigui de pas, un estrès irracional)¹. Aquesta desigualtat derivada dels usos del lleure també es farà palesa a l'escola.

A la pràctica, hi ha un espai d'estratificació social entre nois i noies que cada cop més s'està concretant en el temps lliure, on les desigualtats socials, econòmiques i culturals marquen la diferència i on tendeix a reflectir-se, cada cop més, la dualització de la societat.

Sense voler fer esquemes maniqueus, però sí amb afany d'il·lustrar com es concreta aquesta desigualtat d'oportunitats, voldríem aportar l'esquema següent:

¹ Vegeu article de J. Barril al Dominical del Periódico de Catalunya, 14 de febrer de 1999.

Oportunitats en el lleure segons l'estratificació social

Infants de situació socioeconòmica benestant	Infants de situació socioeconòmica precària
• Classes particulars. • Acadèmies d'anglès, informàtica i altres matèries escolars. • Escoles privades de música, dansa, teatre i altres activitats culturals i esportives. • Clubs esportius, gimnasos de prestigi, etc. • Cursos d'idiomes a l'estranger a l'estiu, viatges arreu del món. • Entorn domèstic amb recursos culturals: biblioteca familiar, internet, pare i mare amb domini de llengües estrangeres, etc. • Espai domèstic acollidor per fer els deures. • A més a més, els mateixos recursos que els infants de situació precària.	A vegades: • Biblioteca al barri. • Centre d'esplai al barri. • Piscina o activitats esportives i culturals de les AMPA. • Clubs esportius de barri. • Colònies o casals d'estiu. • Places o jardins públics que conviden al joc. Gairebé mai: • Entorn domèstic amb recursos culturals, biblioteca familiar, internet, pare i mare amb domini de llengües estrangeres, etc. • Espai domèstic acollidor per fer els deures.

Veiem, doncs, que una de les funcions més importants de l'educació en el lleure serà la de *compensació de les desigualtats* per a una població infantil en risc de créixer exclosa del progrés, sense caure en el parany fàcil (i sovint, políticament rendible) d'elaborar propostes exclusives per a infants en dificultats econòmiques, la qual cosa convertiria en *guettos* marginals els col·lectius o iniciatives que les portessin a terme.

El que es faci amb infants amb dificultats socials s'ha de poder fer, sempre que sigui possible, en situació d'integració i convivència amb infants sense dificultats socials i, especialment, les propostes han de ser seductores per a aquest tipus d'infants.

En cas contrari, és a dir, si els infants *sense dificultats socials* no trobessin atractives les propostes educatives en el lleure, en tant que no obligatòries (a l'inrevés que l'escola), simplement s'abstindrien o les abandonarien, afavorint, indirectament, la creació de *guettos*.

Si el temps lliure ha de ser un temps educatiu, ho ha de ser per a tothom. Pensar i planificar l'educació en el lleure ha de ser pensar i planificar en clau d'integració i no d'estigmatització, en clau d'aprendre a viure junts.

En el lleure també s'aprèn

L'educació no s'atura en sortir de l'escola, com no s'atura en sortir de casa. És un procés permanent en qualsevol situació. En el procés, l'infant podrà o no identificar els agents educadors, podrà sentir-se subjecte o objecte, podrà triar o, més aviat, serà triat, però, en qualsevol cas, el temps lliure no serà un espai mort, ni un parèntesi, ni tan sols un temps neutral. Serà un temps molt actiu en el seu procés educatiu.

En l'espai de temps lliure infantil tenen lloc intervencions educatives de caràcter informal, especialment els mitjans de comunicació (molt mediatitzats pel mercat) i intervencions educatives de caràcter no formal, com les dels centres d'esplai o altres associacions. Tant en un cas com en l'altre existeix, sistematitzada o no, una intencionalitat educativa.

De la qualitat del temps lliure que es pugui oferir a infants i adolescents dependrà més endavant la qualitat de les seves relacions humanes, dels vincles socials que s'han d'establir i, de forma clara, la capacitat d'adaptació i a la vegada de transformació i desenvolupament d'un entorn social i cultural que ha de fer possible la diversitat i la diferència, amb més llibertat, justícia i solidaritat.

Per tant, no deixem que el mercat decideixi de què s'ha d'impregnar el temps lliure dels nostres fills i filles: El mercat pot servir per satisfer el consum, però no per garantir un dret com el de l'educació. "El mercat és un bon servidor, però un mal amo", ens diu un ministre d'educació danès.²

Donem al lleure la importància educativa que té, pensem per a què ha de servir i, conscients de les limitacions de cadascun dels agents educadors, decidim qui ho ha de fer.

No es tracta d'augmentar l'oferta de consum d'activitats de temps lliure, sinó de donar sentit a la totalitat de la vida i, en conseqüència, no aïllar el temps lliure dels altres temps de la vida dels infants. Els tres pols (família, escola, temps lliure) s'han d'articular de manera complementària i convergent, per tal que el dret dels infants i adolescents pugui ser, en primer lloc, un dret a la felicitat.

² Són paraules de Marta Mata, a la conferència sobre *Nuevos retos para la infancia del siglo XXI*, dins de les III Jornadas "Políticas Municipales de infancia: presente y futuro", organitzades per la *Red local a favor de los derechos de la infancia y la adolescencia*. Getafe, febrer 1999.

Les entitats d'esplai, eina d'aprenentatge del viure junts

Aprendre a viure junts és un dels eixos fonamentals de tot l'associacionisme: sense la voluntat de molts ciutadans d'aplegar-se per un objectiu comú, no hi hauria dinamisme social, ni associacions de veïns, ni centres excursionistes, ni tampoc esplais.

En les entitats d'esplai l'aprenentatge de la convivència és un objectiu inherent al seu projecte: engrescar grups d'iguals (els grups d'infants) a conviure i fer coses junts, per a ells mateixos i per a l'entorn.

D'altra banda, en la llarga tradició d'entitats d'educació en el lleure al nostre país hi ha alguns elements propis i constitutius que afavoreixen la convivència. Per exemple, els esplais tenen una estructura molt flexible, que es pot adaptar contínuament a les noves situacions i a les persones que en formen part sense haver-se de sotmetre a programes fixos o a gaires condicionaments externs, com és el cas de l'escola. En un centre d'esplai, a més a més, coincideixen infants i adolescents procedents de diferents escoles del barri, la qual cosa a vegades implica també diferents entorns socioeconòmics. L'esplai, doncs, pot oferir un plus de convivència en la diversitat.

Representa, molt genuïnament, allò que a Europa s'anomena *educació popular*: no acadèmica, que surt del poble per al mateix poble.

L'entitat d'esplai, en definitiva, és una *iniciativa original d'educació divertida, creativa i solidària*, que es configura com una eina útil d'aprenentatge de la convivència.

1.2. Barallem-nos com a germans

Aprendre a viure junts és aprendre a viure en pau

Els valors humans són un element clau de l'educació en el lleure i la pau és l'eix principal dels valors humans. Per tant, aprendre a viure en pau és potser un dels aprenentatges més significatius i més importants que es poden fer.

Aprendre a viure junts, aprendre a conviure, *és aprendre a viure en pau amb els altres*, sota una concepció holística de pau, diferent al concepte tradicional.

Històricament s'ha descrit la pau d'una manera fragmentada i s'ha oposat la pau del subjecte (interior) a la pau de l'objecte (exterior).

En el primer cas, el concepte de pau quasi es torna psicoterapèutic o, com a mínim, bucòlic. En el segon cas, la pau és considerada com un fenomen extern a la persona i, per tant, fins a cert punt *desresponsabilitza* aquesta de la seva consecució.

"Un nou punt de vista de la pau serà l'holístic o, en altres paraules, un punt de vista no fragmentari (...) Una perspectiva que tindrà en compte els homes, la societat i la natura o, en altres paraules, l'ecologia interior o personal, l'ecologia social i l'ecologia planetària. Aquests tres aspectes estan íntimament relacionats i interactúen constantment. D'acord amb aquesta perspectiva, la pau és, al mateix temps, un estat interior de l'esperit, creat per una harmonia personal, un estat d'harmonia social, que resulta d'una capacitat de resoldre conflictes pacíficament, i una harmonia amb la natura. Per tant, no hi pot haver una veritable pau interior si sabem que hi ha pobresa i violència a nivell social o que nosaltres estem destruint el medi ambient."³

Viure junts *positivament*: assumir la lluita, el conflicte, l'agressivitat

El concepte de pau avui encara dominant és, malauradament, un concepte de pau *negativa*. És a dir, un concepte de pau que es defineix massa simplement per l'absència de guerra. Segons aquest punt de vista, pau és el que hi ha quan no hi ha guerra, i aspectes com la violència, l'explotació, les injustícies, la marginació, la discriminació..., no són qüestionats.

Però de la mateixa manera que salut no és estrictament absència de malaltia, pau no és solament absència de guerra. La *pau negativa* és un concepte caduc que cal substituir pel molt més ric concepte de *pau positiva*.

La pau és un procés d'acció i de lluita, que demana acció i compromís. La pau positiva és vehement i assertiva en la mesura que s'oposa i s'enfronta a la injustícia, i persegueix unes condicions de vida dignes per a tothom.

On hi ha interessos i punts de vista diferents, hi ha conflicte. Els conflictes formen part de les relacions interpersonals, de la dinàmica individu-col·lectivitat, del procés de socialització i convivència.

El *conflicte* és necessari per créixer i per madurar, tant personalment com grupalment. Els conflictes ajuden la persona a prendre la mesura de les pròpies limitacions i possibilitats. Per

³ Pierre Weil. *L'art de viure en pau. Cap a una nova consciència de la pau*. Centre Unesco de Catalunya, Barcelona, 1991.

tant, ni es pot eliminar el conflicte, ni és desitjable un món sense conflictes, però cal evitar resoldre el conflicte amb violència.

La resolució pacífica dels conflictes demana tot un aprenentatge, un procés maduratiu que no té res a veure amb el fet de fugir d'estudi. Escapolir-se dels conflictes per evitar el fet d'afrontar-los no és una actitud pacífica, sinó covarda.

En el llenguatge comú, és fàcil confondre els termes *agressivitat*, *violència*, *guerra*... L'*agressivitat* no és, en si mateixa, una tendència negativa, ben al contrari, es pot considerar una força viva antítesi de la passivitat.

Des d'aquest punt de vista, l'agressivitat seria necessària per oposar-se amb fermesa a la injustícia, per rebel·lar-se, per transformar l'entorn, per fer front a les dificultats: cal una certa dosi d'agressivitat per dur a terme una reivindicació ciutadana, per iniciar una vaga, per apagar un foc... En aquest cas, no seria una tendència destructiva sinó constructiva.

Tanmateix, a l'hora que pot servir de motor de canvi i de superació, l'agressivitat pot menar a la violència. La *violència* és diferent de l'agressivitat. La violència és la mala manera de resoldre un conflicte: "Actitud o comportament que constitueix una violació o un arrabassament a l'ésser humà d'alguna cosa que li és essencial com a persona (integritat física, psíquica o moral, drets, llibertats...). Pot provenir de persones o institucions i pot fer-se per activa o per passiva. A part de la violència directa, hi ha la violència estructural, de la qual és tal vegada més difícil prendre consciència, però que és la més quotidiana a la nostra societat."⁴

Així com l'agressivitat no comporta necessàriament *agressió* cap a un altre ésser humà, la violència la consuma.

Les falses convivències

Sense una perspectiva holística i positiva de la pau, és fàcil encaminar l'aprenentatge de viure junts vers una convivència idealitzada i, fins un cert punt, *deshumanitzada*.

Aprendre a viure junts és aprendre a navegar en temps inestable i en temps en calma. És aprendre a comprendre la naturalesa humana i a estimar les seves contradiccions i limitacions...

Des d'aquest punt de vista:

Aprendre a viure junts és	Aprendre a viure junts no és:
• Afrontar els conflictes • Rebel·lar-se i lluitar contra les injustícies • Assumir les diferències • Acceptar les limitacions • Barallar-se i fer les paus • Fer coses junts, petites i grosses • Fruir de la presència dels altres • Estimar i ajudar, deixar-se estimar i deixar-se ajudar • Estimar-se un mateix i com a poble • No sentir vergonya dels sentiments incòmodes, com ara la compassió o el fàstic • Tenir cura de la cortesia i amabilitat en les "petites actituds": escoltar, perdonar, saludar, demanar si us plau, donar les gràcies... • Riure sovint	• Evitar els conflictes • Resignar-se • Negar les diferències • Menysvalorar les limitacions • No barallar-se mai • Confondre les injustícies amb tres culturals respectables • Tolerar la presència dels altres • Estar sempre pendent de l'acceptació dels altres • Renunciar a la identitat cultural • Amagar per sistema els sentiments políticament incorrectes • Considerar la cortesia i amabilitat com a aspectes superficials innecessaris per a la convivència • Lamentar-se plegats, ser companys de desgràcies

En certa manera, aprendre a viure junts és *aprendre a barallar-se com a germans*, en comptes de barallar-se com a enemics. En definitiva, és aspirar al noble valor de la fraternitat.

⁴ Diversos autors. *Educar para la paz. Una propuesta posible*. Los libros de la Catarata, 1994.

2. COM APRENEN ELS INFANTS A VIURE JUNTS EN EL LLEURE

2.1. Eixos metodològics

L'aprenentatge de la convivència en el lleure demana que el procés educatiu es desenvolupi en grup, mitjançant l'activitat en ple contacte i interrelació amb el medi, i amb un espai específic per a la maduració individual de la persona. Grup, activitat, medi i persona, són, doncs, els eixos metodològics bàsics.

El grup

Tot el procés educatiu de l'infant s'orienta inicialment cap a la seva socialització. L'antinòmia individu-col·lectivitat genera des dels primers dies de la vida de l'infant fins a l'edat adulta unes tensions que tenen per objecte l'equilibri entre les dues realitats.

La col·lectivitat és un espai natural de desenvolupament, i per això esdevé un dels eixos bàsics de l'acció educativa en els centres d'esplai. La majoria de les activitats del centre d'esplai es realitzen en grup i la cohesió i dinamització d'aquest és una de les tasques principals dels educadors, que posen l'accent en la promoció de les *relacions interpersonals* entre els infants de procedències diverses.

L'activitat

L'activitat és un medi educatiu bàsic en l'educació en el lleure, és tal vegada l'eix metodològic històricament més significatiu i representatiu de la identitat dels moviments d'esplai.

Els centres d'esplai són un niu d'activitat permanent i intencional. Més que potser en altres espais, en el centre d'esplai l'educació és vivencial i aquestes vivències són tan de caràcter dinàmic (jugar, construir, dansar...) com d'interiorització (llegir, escoltar, conversar, ...).

L'activitat en el centre d'esplai sol estructurar-se en *centres d'interès o projectes* lligats a la motivació més fantasiosa o més realista dels infants i adolescents en cada etapa del seu desenvolupament.

Més que mirant-se als ulls o mirant-se el melic, a l'esplai s'aprèn a conviure fent coses junts, compartint la tensió dels projectes triats i somniats. Coses petites i grosses, immediates o

no, quotidianes o extraordinàries, de consum immediat per al grup o de transcendència social per al barri o altres col·lectius...

El medi

L'infant creix, s'enriqueix i madura a partir de les interrelacions que estableix amb el seu medi. L'apropament i la descoberta del medi es realitza en forma d'anells concèntrics que es van eixamplant com els anells de creixement d'un arbre... Del medi treu les experiències que el van formant com a persona.

Les activitats i projectes al centre d'esplai han de ser una finestra oberta a l'entorn, un camí d'inserció a la societat, un camí a través del qual l'infant va establint lligams amb el que l'envolta i contribueix activament a la construcció d'una societat millor.

Aquesta interrelació amb el medi és el motor de *superació del narcissisme*, element clau en l'aprenentatge de la convivència.

La persona

La dimensió individual de l'educació exigeix un espai metodològic específic, adreçat a treballar tots aquells aspectes que afavoreixen la maduració psico-social de la persona, la interiorització dels valors humans, la cura de la salut personal, la llibertat, l'autoacceptació i l'autoestima.

Per això, l'acció dels educadors en el centre d'esplai reserva un espai específic al seguiment individual i a la tutoria. Encara que la majoria de les activitats siguin grupals i el grup sigui el centre de l'acció educativa, cada infant i cada adolescent necessiten una atenció particular.

Aquesta atenció particular anirà encaminada, en bona part, a l'estímul de les *habilitats socials* que cada persona ha de cultivar en l'aprenentatge de la convivència.

2.2. Els monitors

Els monitors com a germans grans

Els infants i adolescents no identifiquen els monitors com a educadors formals a l'estil dels professors que tenen a l'institut, ni tampoc confonen l'atenció que reben a l'esplai amb l'atenció que reben a casa seva.

Els monitors i monitores són vistos com una mena de *germans gran*", que tenen autoritat moral, que són admirats, que *saben fer coses*, que juguen, fan bromes i els proposen activitats interessants i, alhora, els protegeixen i vetllen per la seva seguretat.

Aquesta funció cobra un relleu especial en el panorama demogràfic actual, on la majoria de les famílies tenen pocs fills i d'edats seguides, de manera que creixen molt igualats, amb una relació d'estima-rivalitat certament enriquidora, però diferent de la relació que s'establia en les famílies nombroses d'èpoques passades, on els infants petits eren sovint acompanyats per uns germans molt més grans.

La figura i el paper dels monitors és, doncs, una peça clau en l'aprenentatge de la convivència en el marc del lleure. Per tant, cal que els monitors sàpiguen conviure per poder ajudar els infants a conviure.

Els monitors com a educadors

Un element clau en l'educació en el lleure és la relació educativa monitor / infant i, per tant, el paper que assumeix l'educador al llarg del procés educatiu.

Si educar es intervenir de forma global en el procés de formació integral de la personalitat dels infants i dels joves, per als monitors voldrà dir:

- ✓ *Estar al costat* dels infants i joves, com a adults, acompanyant-los i ajudant-los en el seu itinerari cap a la maduresa. Ésser present ja és un nivell d'intervenció.
- ✓ *Estar a favor* dels infants i joves, afavorint la vivència d'experiències, els contactes humans i els aprenentatges.
- ✓ *Estar al servei* dels infants i joves, prenent el paper d'un mitjà, d'un instrument educatiu, en la construcció d'una història de la qual els protagonistes són ells.

No pel fet de tractar-se d'una tasca voluntària en molts casos, o d'una nova ocupació en d'altres, hem de caure en l'error de pensar que tothom serveix per a aquesta feina a poca voluntat que hi posi. Com en qualsevol altre ofici, és raonable vetllar perquè les persones que desenvoluparan aquestes funcions reuneixin un mínim de capacitats i actituds d'entrada i puguin adquirir coneixements i habilitats, així com aprofundir en els valors humans inherents a la funció educadora.

Creiem que hi ha quatre actituds o pautes bàsiques de comportament dels monitors que cal observar, sigui quina sigui l'edat dels infants i els joves. Són pautes que s'equilibren i es donen suport l'una a l'altra.

- ✓ *Estar en acció*: Ser monitor no és mai una activitat sedentària. Els infants i els joves necessiten acció, testimonis, models. La negligència, la indiferència, el cansament i la desmotivació són incompatibles amb la tasca educativa. Estar en acció comporta respectar el ritme biològic del infant, conèixer els límits de la seva atenció, de la seva concentració i capacitat d'espera, de les seves necessitats de seguretat, moviment i repòs. La distorsió negativa d'aquesta pauta de comportament duria a l'activisme, a saturar la motivació, a abusar de l'impacte.
- ✓ *Ordre*: Cal un marc de referència organitzatiu, de vida quotidiana, que afavoreixi la convivència i la comunicació entre els infants i els joves. El desordre és font de conflictes, angoixes, dispersió, baralles. Els monitors han d'oferir un marc equilibrat i ferm del que es pot i el que no es pot fer. La vida de grup i l'evolució de la sociabilitat han de basar-se, per consolidar-se, en l'harmonia i la seguretat. La distorsió negativa d'aquesta pauta de comportament duria a la rigidesa, el reglamentarisme i la intransigència.
- ✓ *Afecte i bon humor*. Els educadors han de transmetre bones vibracions, optimisme, calidesa. Hem de descartar l'agressivitat en el tracte, el sarcasme, el pessimisme o el desànim. No és possible educar sense una gran confiança en els infants, en l'ésser humà. No és possible educar si no es transmet felicitat. La distorsió negativa d'aquesta pauta de comportament duria a evitar les situacions de conflicte i crisi, necessàries per a la maduració de la personalitat.
- ✓ *Reflexió*: L'ètica ha de ser sempre present i explícita, i també la mirada cap endins per ajudar l'infant a conèixer's millor i a trobar el sentit de les seves accions. No n'hi ha prou amb viure els valors, cal també *parlar-ne*, trobar un espai per a la reflexió ètica en la vida quotidiana i no relegar-la als moments de bronca, de conflicte o de fracàs. La distorsió negativa d'aquesta pauta de comportament duria a una pressió psicologista o a una intervenció excessivament verbalista que abocaria els infants i els joves a la desmotivació.

3. COM PODEM FER-HO MÉS BÉ, TOTS PLEGATS?

3.1. Primera pista: posem-nos a treballar junts ja

Davant del repte de l'educació integral i de l'aprenentatge de la convivència, la cooperació entre tots els agents educatius d'un territori ha de ser el punt de partida. La cooperació es necessària per diverses raons:

La primera raó i més evident és que actualment cap institució pot adjudicar-se l'exclusiva de l'educació, perquè els reptes educatius d'aquest mil·lenni demanen la suma d'esforços coordinats. No es pot fer front a l'esclat de les tecnologies de la informació, als riscos d'exclusió i marginació, a la convivència multicultural, a la necessitat de desenvolupar conjuntament el *pensar globalment i actuar localment*, etc. ... treballant aïlladament o autosuficientment.

Com s'ha dit en nombroses ocasions, a l'escola, se li demana que sigui competent en moltes àrees, i, sovint, que resolgui aspectes educatius de l'infant i l'adolescent que ultrapassen de llarg el seu camp d'actuació. La pressió social a vegades arriba a causar desànim o angoixa en els equips docents, que es poden sentir desbordats. "L'escola no pot ni ha de fer-ho tot"⁵. No seria just, ni satisfactori.

La segona raó és que la cooperació educativa en el territori reforça la identitat local, l'autoestima col·lectiva i la convivència i qualitat de vida dels barris i poblacions. Les diferents entitats educatives que hi ha en un territori poden posar-se d'acord davant de qüestions com el consum de drogues, la celebració dels carnavals, les colònies del barri o la integració de la immigració. Es podrien crear taules de coordinació d'entitats per potenciar aquesta relació⁶, o convertir els Consells Escolars Municipals en Consells Educatius Municipals i donar cabuda a les entitats d'educació no formal del territori.

La tercera raó és que la cooperació educativa potencia el progrés particular de cadascun dels agents educadors, multiplicant l'eficàcia. Tots hi surten guanyant. Les experiències de cooperació ens ho posen de manifest, així com que no, es dóna una pèrdua de protagonisme, sinó un augment de presència i prestigi social. Comptar amb interlocutors, crear xarxa, relacionar-se i treballar en equip és un valor afegit a la personalitat de cada agent educador, i el present mil·lenni encara accentuarà més aquest efecte.

⁵ Documents del Primer Congrés de la Renovació Pedagògica, núm.7

⁶ Documents del Primer Congrés de la Renovació Pedagògica, núm.7

Tot plegat reforça un concepte d'educació acollidor, *mediterrani* i generador d'il·lusió i de complicitats: l'educació és cosa de tots, tots estem implicats, tots podem fer alguna cosa, tots podem aprendre a viure junts i ajudar els infants a viure junts.

Aquesta nova sensibilitat és especialment oportuna en un moment social en què poden accentuar-se les tendències a la inhibició de responsabilitats per part de la família, les tendències al desànim per part d'un professorat al qual s'exigeix sovint per sobre del que és raonable, i les tendències a l'exclusió i a la dualització de la societat. En definitiva, les tendències a *viure separats*.

Per tant, cal impulsar les iniciatives dels diversos agents educadors, orientades a agrupar esforços i a treballar en equip.

"Per afrontar els nous reptes esmentats, volem que el centre educatiu enforteixi la vinculació al territori, i que tots els agents de la comunitat educativa: mestres, pares, administració local, esports, associacions, assumeixin la corresponsabilitat de l'educació. Les famílies han d'implicar-se fortament en l'ocupació del temps lliure dels infants i adolescents, no delegant en l'escola o l'institut la resolució d'aquest espai educatiu. El professorat també ha de poder-se implicar, assegurant que les intervencions en el lleure són coherents amb el projecte educatiu de centre i el recolzen. Les administracions públiques han de garantir el suport infraestructural, vetllar per la qualitat i assegurar l'accés a aquests tipus de serveis per part de la població amb més dificultats. Les associacions i les entitats de lleure han d'aportar el seu bagatge de treball educatiu en el temps lliure dels infants i dels adolescents. Estem convençuts que les respostes de proximitat, arrelades al territori, són les més eficaces i les que millor resolen els reptes de qualitat i de consolidació dels projectes..."⁷

3.2. Segona pista: consolidem les entitats d'educació no formal

"Crec que uns dels objectius prioritaris d'un Projecte Educatiu de Ciutat ha de ser el crear teixit associatiu. L'associacionisme ben plantejat, és a dir, en i des dels paràmetres del que significa una organització horitzontal amb un model de funcionament intel·ligent és ja qualitat de vida. Crec sincerament que hi ha una relació directa entre associar-se i major qualitat de vida. Moltes, moltíssimes vegades els grups, les associacions, els col·lectius, els moviments

⁷ Extret del manifest *Eduquem més enllà de l'horari lectiu*, signat a l'abril del 2001 per la Fapac i la Fundació Catalana de l'Esplai, entitats que impulsen un acord de cooperació per atendre, amb qualitat i sense discriminacions, les necessitats educatives en el lleure dels infants i adolescents.

socials... són espais privilegiats d'encontre, de comunicació, de descobriment de cares de la vida i de dimensions realment insospitades; són espais de plaer i entreteniment, d'aprenentatge i de creació col·lectiva, d'acció solidària a favor d'altres comunitats i altres pobles (...)”⁸

A Catalunya hi ha prou teixit associatiu en el lleure dels infants amb una llarga trajectòria, i cal aprofitar-ho.. El nostre país posseeix una trama d'iniciatives socials i públiques prou sòlides i amb prou història com per servir de base excel·lent a la construcció de les ciutats educadores.

És necessari dotar les entitats d'esplai d'eines concretes de desenvolupament (jurídiques, fiscals, de contractació, infraestructurals, de formació de monitors...) per poder esdevenir còmplices potents de la família i de l'escola.

Cal oferir oportunitats de professionalització, la qual cosa no és incompatible amb el treball voluntari, superant els estadis de precarietat i de supervivència que acaben convertint en efímeres les experiències educatives més interessants.

3.3. Tercera pista: investiguem i divulguem

Convé començar a desplegar una activitat investigadora i divulgadora més intensa. La trajectòria històrica dels moviments de lleure a Catalunya es caracteritza més per les realitzacions pràctiques i excessivament anònimes que pels estudis i publicacions.

Amb la legitimitat de partir de l'experiència acumulada i no d'elucubracions teòriques, ha de ser possible bastir investigacions concretes sobre aspectes com l'ús del temps lliure, la funció preventiva de l'educació en el lleure o la repercussió de les entitats d'educació no formal en els climes de convivència i qualitat de vida dels nostres barris i ciutats.

D'altra banda, cal fer emergir i donar a conèixer les bones pràctiques, els projectes que funcionen. No té sentit que iniciatives d'educació en el lleure molt arrelades siguin més conegudes a la resta d'Europa que a la pròpia comarca. La difusió passa per publicar, però també per atorgar presència pública en els òrgans i foros comunitaris, accedir als mitjans de comunicació o, senzillament, sortir als plànols del municipi.

Roser Batlle
Fundació Catalana de l'Esplai

⁸ Enrique Arnanz, al Congrés *Barcelona, pel coneixement i la convivència*, celebrat l'abril de 1999.

Cornellà de Llobregat, novembre 2001